

ГРОМАДА

№6

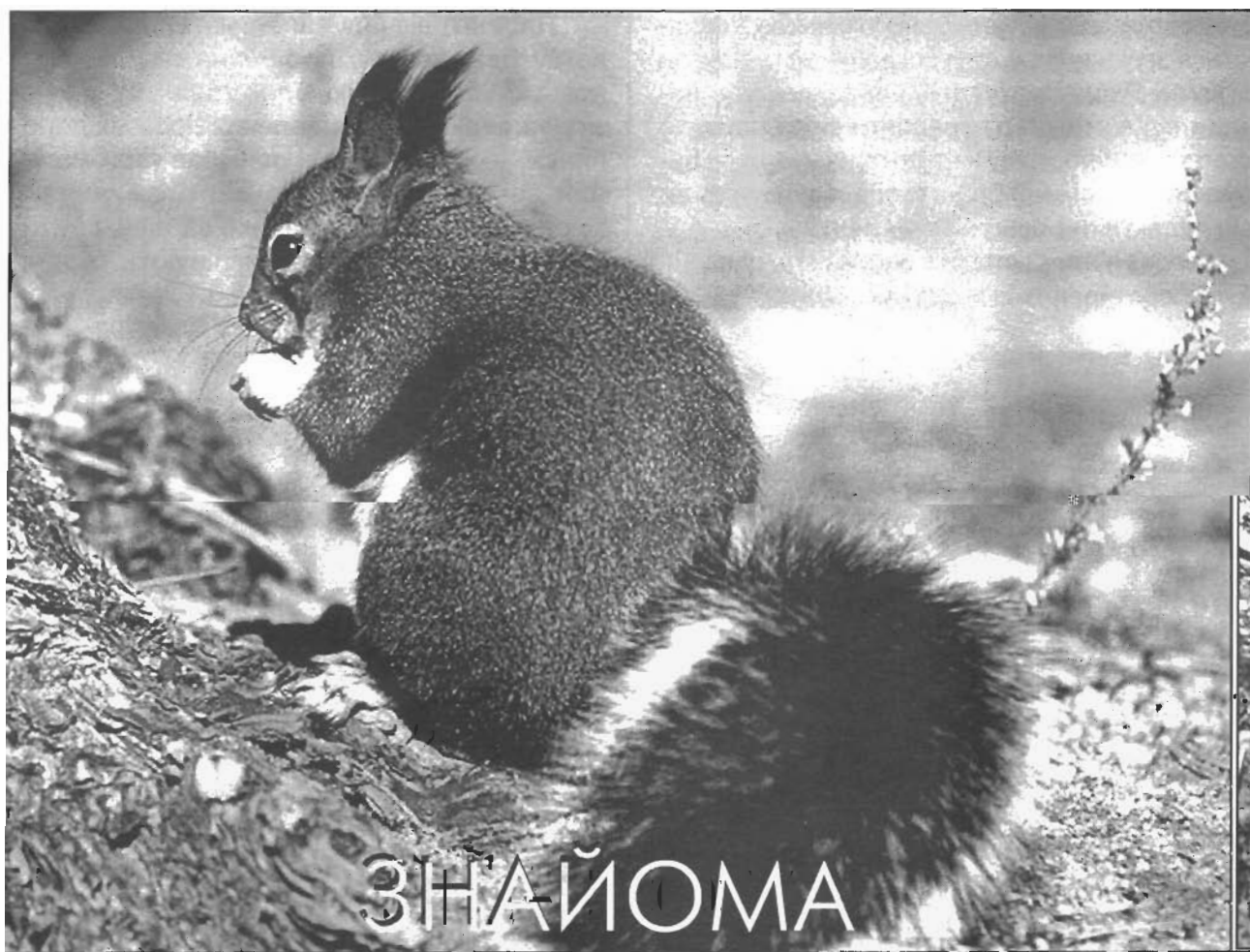
Теми випуску:

- Громади:
історія, сучасність
- Людина і безпечне
довкілля. Вода
- Юридична
консультація

ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНИЙ БЮЛЕТЕНЬ ПРОЕКТУ
"ЗАХИСТИМО КАРПАТИ ЗУСИЛЛЯМИ ГРОМАДИ"

ЗА ФІНАНСОВОЇ ПІДТРИМКИ ІНСТИТУТУ СТАЛИХ СПІЛЬНОТ

2005 • Ужгород

ЗНАЙОМА НЕЗНАЙОМКА

Білка — це пухнаста тваринка із родини білячих, яка часто стає героєм казок, де живе у затишних куточках королівських замків, гризе горішки із золотим лушпинням та радує гостей своєю яскравою пухнастою шубкою. Рудохвоста красуня в казках грайлива і привітна.

Автори загадкових дитячих історій зображають білку лише рудою, мабуть тому, що звикли бачити її такою у природі. Та чи знаємо ми, що білки бувають дуже мінливі за забарвленням? Є білки зі спинкою темно-коричневого, майже чорного кольору та білим низом, темно-коричневі з рудим відтінком і жовтувато-білим черевом, зустрічаються також червоно-руді та попелясто-руді білки. А білки телеутки — попелясто-сірого кольору. Є навіть білі білки — «красуні» — так називають їх місцеві мешканці. Ці білки прикрашають індонезійські ліси та парки. У приекваторіальній

Африці живуть сонячні білки, які люблять приймати сонячні ванни на світанку, розпластавшись на гілках.

Є великі та малі білки. Мишовидні — дуже дрібні, їх тіло менше 10 см, а хвостики коротше 5 см. Вище згадані білки телеутки — трохи більші за звичайних рудих. Телеутки живуть у Пн. Америці та на Кавказі. Існує й персидська білка. Від звичайної вона відрізняється меншими розмірами, округлими, без китичок вухами.

Всі білки живуть на деревах, а інші представники родини білячих — наземні білячі (байбаки, ховрахи) та наземно-деревні (бурундуки).

Білячі поширені по всій Євразії, Африці, в Пн. Америці, займають майже всю Пд. Америку, найрізноманітніші відкриті та лісові ландшафти, високогір'я від тропічних широт до Арктики.

У західній частині України мешкає одразу кілька кольорових форм білок. Чорна білка приносить радість населенню у гірських районах Закарпатській, Львівській, Івано-Франківській та Чернівецькій областях, де проходить смуга мальовничих карпатських хребтів. Чорна вівірка (білка) живе у Рівненській області, щоправда, на пару із рудою.

Темно-коричневі та червоно-коричневі білки займають території, що знаходяться у передгірному (500–700 м над р. м.) та середньо-гірському (500–700 м над р. м.) висотних поясах Карпат у межах України. Білки рудого кольору зустрічаються на рівнинній місцевості (рис. 1). Білки із темно-сірим або темно-бурим відтінком хутра є в Сибіру. Влітку ці білки переважно бурого кольору, а взимку — майже чорного.

ТРОХИ ІСТОРІЇ

Завдяки рудуватому кольору хутра давні німецькі племена приносили в жертву білку рудобородому богу Тору. Навесні на пагорбах на честь Тора люди розкладали жертвні вогнища, куди білок кидали живцем. В інших країнах, наприклад, в тропічних, чотириногих деревозазів промишляли на м'ясо (шкірка у тамтешніх білок була неякісна).

На Русі біляче хутро слугувало грошовою одиницею – векшею, котрою купці розплачувались за товар. Тому в той час білку називали векша. Забарвлення векші було рудим. Цікаво, скільки білячих шкірок потрібно було віддати за мішечок солі чи перцю? А може, одна шкірка коштувала кілька кілограмів зерна? Хтозна...

Є відомості, що чорну білку у нас зустрічали приблизно з кінця 70-х – початку 80-х років ХХ століття. Вона виявилася дуже схильною до міграцій та колонізації нових територій. Тож спочатку її зустрічали далеко від населених пунктів, а через певний час чорна білка з'явилася у містах та селах, що знаходяться у гірській місцевості. Протягом останніх двадцяти років чорна білка добре пристосувалася до життя поряд з людиною та умов змінених людиною ландшафтів, і зараз добре почувується у зелених міських зонах. В осінньо-зимову пору білки часто зустрічаються на ву-

лицях міста. Загальна чисельність білки невеликих міст може сягати 100 особин.

ЖИВЛЕННЯ БІЛКИ

Білки полюбляють їсти горіхи, але це не основна їх їжа. Вони люблять насіння ялини та сосни. Із задоволенням збирають гриби, особливо підберезники та маслюки, а також не відмовляються від шипшини, брусниці, чорниці, малини та різних кістянок. Ще білки їдять жолуді, але надають перевагу не свіжим, а минулорічним. Не відмовляються ці тваринки і від березових сережок. З'їдять навіть несмачні, на наш погляд, лишайники, деревні бруньки та пагони. Білки охоче поживляться і метеликом-роззявою, підберуть із землі мурахи. Дуже голодна білка може з'їсти навіть змію чи пташеня дрібного птаха. П'ють білки воду та сік берези й дуба – щоб скуштувати соку, білка прокушує кору.

У голодну пору звірятка змушені рити під снігом канали, щоб дістати минулорічні шишки. Коли зовсім голодно, білки тримаються поблизу туристичних стоянок і підбирають об'їдки, наче бездомні кошенята на смітнику. Бувало, що через квартиру пухнасті деревозазиви витягували поживу з кухні чи "зичили" людські припаси на горищах. У голодну пору білки їдять навіть загиблих тварин і гризуть роги, скинуті лосями та оленями.

Але зазвичай білкам вистачає захованих ними на зиму харчів, хоч запасають їжу, не роблячи великих схованок. Вони ховають по 3-4 горіхи чи жолуді в одному місці і скачуть далі, щоб припасти поживу ще десь. Взимку білка знаходить жолудь та горіх, навіть якщо випав метровий шар снігу. Існує думка, що білка нюхом відчуває місце знаходження поживи. Який же має бути нюх? Значно сильнішим від собачого? Часом білка натрапляє на зимові запаси сойки, яка ховає жолуді у хвойних лісах. Білки, розкопуючи в снігу ці запаси, відкривають до них дорогу самим птахам. До речі, навіть при високому врожаї жолудів сойки вимушені покидати ліс, якщо в ньому немає білок, бо вони не здатні самостійно дістатися до своєї заготовленої на зиму їжі без їхньої допомоги. Добре білкам в теплих приміщеннях, де за ними доглядає людина, і є достатньо їжі та забав. Але все ж таки воля — головне.

ЖИТЛО У ПРИРОДІ

Багато з нас зустрічали білок у природі. Це міські парки, зелені сади, де є багато ягід, ялинових чи горіхових дерев. Можливо, декому випадала нагода навіть годувати білку. Раніше білка мешкала лише у лісах і не "дружила" з людиною. Проте розбудова міст, перетворення лісових ділянок в міські парки та сквери, недостатня кількість їжі в лісових масивах змусили тваринку звикати до людей, сподіваючись на їх привітність.

Далеко не завжди білка використовує дерева у якості житла. Європейські білки, як і сіра білка в Північній Америці, зимують і часто приносять потомство не в дуплі, а в гнізді — гайні, яке зазвичай розміщують на хвойних деревах з південного боку. Наша чорна білка надає перевагу побудові гнізда для себе, а якщо й використовує готове дупло, то лише в якості літнього житла. Зазвичай чорна білка будує гайна на хвойних деревах з південного боку (там тепліше), але може влаштовувати їх на горищах господарських приміщень.

Свіже гайно правильної кулеподібної форми дещо нагадує гніздо сороки, але щільніше та акуратніше складене — не просвічує наскрізь. Поміщає білка ці гнізда на деревах другого ярусу на висоті від п'яти до двадцяти метрів, між гілками, близько до стовбура. Основу гайна та його зовнішні стінки складають тонкі гілочки, внутрішній шар складений з більш тонких прутиків, стебел ягідних рослин, лишайників. Гніздову камеру білка вистилає сухими травами, лубом, рослинним пухом і шерстю диких тварин. Будує гайно білка недовго: при наявності поблизу всіх необхідних матеріалів їй потрібен для роботи лише один повний день. Час від часу білка будує нове помешкання, рятуючись від бліх, що розвиваються у гніздовій підстилці.

Білка є теплолюбною твариною. У холодні зими вона закриває вихід із гнізда мохом. У час хуртовин може залишатися в гайні у напівдрімотному стані, не виходячи 1–2 дні. В старих гайнах білок іноді поселяються куніця, кажани та деякі птахи.

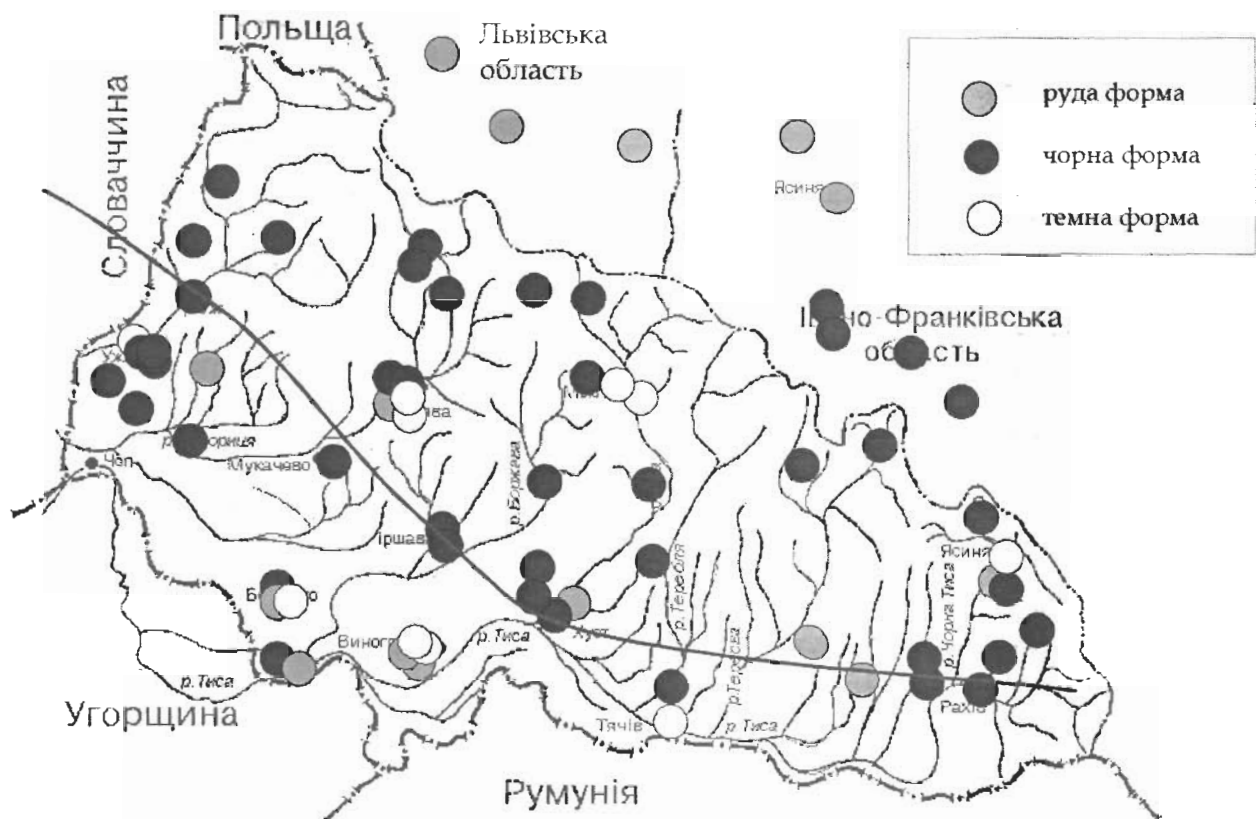

Рис. 1. Знахідки різних кольорових форм білки у Закарпатській області

БІЛЯЧИЙ ПРИПЛІД

Буває, за білкою самицею "бігають" кілька "кандидатів" на батьківство й часто так б'ються за свою супутницю — аж шерсть летить. Іноді **перепадає й "дамі"**, якщо вона довго не може вибрати "нареченого". Самці в період гону топчуться — **перебирають задніми лапками**, збуджено кричать, **багато бігають по землі**. Сформовані пари **зберігаються на все життя**.

У віці 3-4 років білка народжує максимальну кількість **білчат**. Малята народжуються сліпі та безпомічні. Очі відкривають лише на 35-й день **від народження**. Коли білчаттам **виповнюється місяць**, мати **переносить їх у інше гайно**, тримаючи **малят в зубах**, або залишає їх у старому, а сама **заселяє інше гайно**.

УТРИМАННЯ В НЕВОЛІ

Часто за цими гризунами доглядають у **живих кутках навчальних закладів, зоопарках**, де білки **живуть у клітках, обладнаних пілочками, дерев'яними будиночками**, щоб тваринки **почувалися затишно, колесами**, для того щоб могли

бігати, і разом з тим радувати відвідувачів своєю яскравою пухнастою шубкою, грайливістю, дозволяючи годувати себе з рук жолудями, горіхами та ягодами. У зоопарках життя білок **триває 12-13 років**, натомість **в природі — усього 3-4**. Добовий раціон для цих домашніх улюбленців складається з: білого хліба — 10 г; горіхів — 20 г, якщо їх нема, то 1 г вершкового масла; соняшникового насіння — 5 г; моркви — 10 г; фруктів чи ягід — 10 г; грибів — 3 г.

Час від часу білкам треба **давати ялинові шишки, жолуді, риб'ячий жир (взимку), салат (влітку)**. У клітці **завжди має бути шматочок крейди та свіжа вода**. Якщо є білчата, **потрібно додавати листочки кульбаби та хліб, змочений у молоці**. Можна **давати яблука, рибу, свіжі огірки**. **Обов'язково треба дозволяти "домашній" білці бігати по квартирі, особливо якщо немає спеціального колеса**. **Тоді ваша красуня буде довго здоровою та грайливою, приносячи вам чудовий настрій**.

Автор висловлює подяку всім, хто допоміг збирати дані про розповсюдження білки у Карпатському регіоні.

Юлія Зізда